

Generasjonskløfta som forsvant¹

Et ungdomsbilde i endring

TORMOD ØIA OG VIGGO VESTEL

NOVA, Høgskolen i Oslo og Akershus

Artikkelen tar utgangspunkt i en serie empiriske funn fra Ung i Oslo undersøkelsene (1996, 2006, 2012) som indikerer at ungdom i Norge er blitt mindre opprørske og opposisjonelle og at generasjonskløfta er blitt betydelig mindre. Hva ligger bak ei slik utvikling? Forfatterne retter oppmerksomheten mot noen historiske utviklingstrekk som danner bakgrunn for framveksten av de moderne ungdomssubkulturene og generasjonsmotsetningene slik vi har kjent dem fra etterkrigstida og framover. Disse motsetningene konfronteres med nye empiriske indikasjoner på endringer i ungdoms oppfatninger av «de signifikante andre», der foreldre og nær familie har fått fornya tillit og betydning. Vi argumenterer så for at ei ny og mer elastisk voksenrolle har vokst fram. Til dette bildet hører også at sosialiseringsinstitusjonene har fått en økende innflytelse på barn og unges oppvekst, og at muligheten for kontroll og kontakt generasjonene i mellom også styrkes av den nye digitale teknologien. Ettersom de transnasjonale musikkbaserte ungdomssubkulturene tradisjonelt har fungert som spydspissene i motsetningene og «fremmedheten» mellom generasjonene, gjennomgår vi de tre mest aktuelle av disse for å vurdere om vi her finner tendenser til at også disse subkulturelle uttrykk har blitt mer stuereine og mindre opposisjonelle. Vi konkluderer så med at bildet av ungdom som opprørsk og i konflikt med voksengenerasjonen, i dag ser ut til å måtte vike til fordel for et bilde som impliserer en ny, mer «positiv» og dialogisk relasjon mellom ungdom og voksne.

Fra 1950-tallet og utover vokste det fram et offentlig bilde av ungdom der unge generelt utgjorde en trussel mot samfunnets stabilitet og orden. Media rapporterte om vold, utagerende atferd, kriminalitet og narkotikabruk – og at omfanget av ulike former for problematferd knytta til ungdomstida økte. I tillegg var etterkrigstidas unge mange, de var synlige, politisk radikale og de protesterte. I ulike stortingsmeldinger etter krigen har det gjentatte ganger vært uttrykt bekymring for hvordan ungdom bruker fritida, den økende ungdomskriminaliteten og de unges bruk av alkohol og andre rusmidler (Øia og Fauske 2010).

Ungdom framsto som en egen sosial kategori, med sine egne offentligheter, subkulturer og agendaer som voksne ikke helt forsto. I Norge starta det midt på 1950-tallet med opptøyer rundt tidlig rock'n roll og filmer som «Rock around the clock» og «Vend dem ikke ryggen» (Blackboard Jungle, Kvalvåg 2011). Via 1960-tallets motkultur og hasjrøykere i slottsparken, 70-tallets punkere, hip hop'ens begynnelse, heavy metals dyrkning av skrekk og gru, og til house og techno fellesskapenes raveparties, har denne relasjonen i utallige former og fasetter kommet til uttrykk og understreka forestillingen om ungdomstidas opprørske karakter (Vestel mfl. 1997, 2014). Disse ungdomssubkulturene har ofte vært spissene i de ulike tidsperiodenes generasjonsmotsetninger. Sjøl om de i sine mest reindyrka former har vært knytta til relativt smale miljøer, har de spilt en vesentlig rolle, også for breie ungdomsgrupper – som vesentlige uttrykk for «tidsånden».

En slik vektlegging på ungdomssubkultur som uttrykk for opprør og motstand, ofte forstått i marxistisk orienterte termer, har også vært framtreddende i den britiske Birmingham CCCS² ungdomsforskningstradisjonen som har dominert mye forskning på ungdom i europeiske land (se for eksempel Hall og Jefferson 1976, Muggleton 2005, Buckingham og Kehily 2014, Griffin 2014, Vestel 2014).

I dag finnes en rekke indikasjoner på at denne generelle kategoriseringa av unge mennesker som en opprørske problemkategori, ikke lenger er dekkende. Artikkelen vil rette søkelyset på en serie nye utviklingstrekk hos ungdomsbefolkninga, og samtidig gi et bidrag til å tolke endringer i et mer langsiktig historisk perspektiv. Vi vil diskutere disse endringene i sammenheng med større samfunnsmessige utviklingstrekk som av ulike teoretikere er blitt omtalt som post-, sein-, høy-, eller flytende modernitet (Giddens 1991, Beck 1992, Bauman 2001, 2007).

Søkelyset skal rettes mot noen «tegn i tida», det vil si noen utviklingstrekk som kan sees som særlig karakteristiske for en bestemt tidsepoke. Utgangspunktet for denne artikkelen handler, mer presist, om noen endringer i norske ungdommers forhold til alkohol, illegale rusmidler, røyking, kriminalitet, skole, foreldre, og kropp og seksualitet – slik dette er registrert i artikkelens sentrale empiriske grunnlag i form av tre store kvantitative undersøkelser: Ung i Oslo 1996, Ung i Oslo 2006 og Ung i Oslo 2012 (Øia 2007, 2012, 2013). Sjøl om funna vi fokuserer på representerer endringer i relativt hverdagslige fenomener, tror vi altså at de like fullt vil kunne danne utgangspunkt for å si oss «noe mer» om noen vesentlige endringer som ligger bak dagens sosiale og kulturelle landskap, og at disse endringene kan hjelpe oss til å tolke funna bedre.

I et større perspektiv dekker disse kvantitative undersøkelsene et relativt *kort* tidsrom, det vil si 16 år – perioden fra 1996 til 2012. Dette er likevel nok til å si noe om mer langsiktige trender. At startpunktet er 1996 er mer eller mindre tilfeldig. Vi vil argumentere for at for å forstå endringene i dette tidsrommet, er det nødvendig å se dem i sammenheng med endringer over et *lengre* tidsrom, det vil si noen tendenser i samfunnsutviklinga som har utvikla seg siden etterkrigstida og fram til i dag og som har særlig konsekvenser for forholdet mellom generasjonene.

Dette inkluderer også noen sentrale utviklingstrekk ved seinere års transnasjonale ungdomssubkulturer – «transnasjonale» fordi de representerer impulser og identitetsmarkører som beveger seg på tvers av landegrensene – slik de har manifestert seg i en norsk kontekst. I samtlige av de ungdomskulturelle bølgene – tidsepokene – nevnt innledningsvis, har ulike musikkgenre spilt en sentral rolle som identitetsmarkør og bærer av de større og mer dominerende ungdomssubkulturenes overordnede budskap og stil. Trolig har dette sammenheng med musikkteknologienes utvikling og økende tilgjengelighet i etterkrigstida, og musikkens kraft og evne til å kommunisere, og til å dominere et offentlig rom. Vi ser det derfor som viktig å også integrere en analyse av endringer i noen av de seinere musikkbaserte ungdomssubkulturene i vår argumentasjon, fordi disse i særlig grad har kommet til uttrykk som opprør, protest og ungdomskulturelle identiteter som på ulike måter har stått i et motsetningsforhold til voksgenerasjonens væremåter; de har i særlig grad vært bærere av avstanden mellom generasjonene, så å si.

Mot en slik bakgrunn vil vi utforske følgende problemstillinger:

Hvordan skal vi forstå de endringene som har skjedd, slik de kommer til uttrykk i de konkrete, empiriske funna?

Er dagens ungdom blitt mindre opprørske enn tidligere?

Finner vi tegn på at generasjonskløfta er i ferd med å forsvinne?

Hvordan kan vi eventuelt forklare at endringene funna indikerer, nettopp kan registreres i tidsrommet 1996-2012?

Hvilke trekk ved samfunnsutviklinga kan, i så fall, forklare disse endringene?

Analysen av noen av disse utviklingstrekkene peker mot fenomener og tendenser som hittil i liten grad har vært gjenstand for forskning. Vi må derfor også benytte oss av

materiale av mer indikerende karakter – en «bricolage» som inkluderer medieoppslag og lignende – for å underbygge enkelte av våre resonnementer.

*

Gangen i artikkelen vil være at vi først presenterer de empiriske funna. Deretter retter vi oppmerksomheten mot noen historiske utviklingstrekk som danner bakgrunn for framveksten av ungdomskulturene og generasjonsmotsetningene slik vi har kjent dem fra etterkrigstida og framover. Disse motsetningene konfronteres så med nye empiriske indikasjoner på endringer i ungdoms oppfatninger av «de signifikante andre», der foreldre og nær familie har fått fornya tillit og betydning. Vi argumenterer for at dette må sees i sammenheng med at en ny og mer elastisk voksenrolle har vokst fram. Til dette bildet hører også at sosialiseringsinstitusjonene har fått en økende innflytelse på barn og unges oppvekst, og at muligheten for kontroll og kontakt generasjonene i mellom også styrkes av den nye digitale teknologien. Ettersom de transnasjonale musikkbaserte ungdomssubkulturene tradisjonelt har fungert som spydspissene i motsetningene og «fremmedheten» mellom generasjonene, gjennomgår vi de tre mest aktuelle av disse for å vurdere om vi her finner tendenser til at også disse uttrykka har blitt mer stuereine og mindre opposisjonelle. Vi konkluderer så med at bildet av ungdom som opprørsk og i konflikt med voksengenerasjonen, i dag ser ut til å måtte vike til fordel for en orientering som impliserer en ny, mer «positiv» og dialogisk relasjon mellom ungdom og voksne.

Endringer fra 1996 til 2012

Først skal vi foreta en kort tematisk gjennomgang og drøfting av de konkrete funna fra Ung i Oslo undersøkelsene. Gjennomgangen er basert på boka «Ungdom, rus og marginalisering» (Øia 2013).

Datamateriale

Felles for disse tre Ung i Oslo studiene er at de er tverrsnittundersøkelser som dekker klassetrinna 9ende, 10ende og første videregående, det vil si i hovedsak ungdom i alderen 14–17 år. De blei alle gjennomført i samarbeid med skolene i Oslo. Metodisk framgangsmåte er identisk for 1996 og 2006 (Øia 2007). Spørre-

skjemaene blei utfylt i papirversjon i klasserommet. 2012-undersøkelsen blei gjennomført via elektronisk utfylte spørreskjema (Øia 2012). Begge undersøkelsene i 1996 og i 2012 blei gjennomført i løpet av høsten. Når det gjelder undersøkelsen i 2012, blei innsamlinga gjennomført i februar måned. Det har som konsekvens at elevene i 2012 undersøkelsen er ca. tre måneder eldre. For fenomener som er sterkt aldersavhengige, for eksempel bruk av alkohol eller andel som har debutert seksuelt, kan dette gi mindre forskyvinger slik at når man sammenlikner med 1996 og 2006, blir det i 2012 en liten overrapportering i andel som har drukket seg berusa eller som har debutert seksuelt.

I 1996 deltok 11 425 respondenter, i 2006 11 500 respondenter og i 2012 10 000 respondenter.

Svarprosenten i 1996 var 95 prosent, i 2006 93 prosent og i 2012 72 prosent. Årsakene til den lavere svarprosenten i 2012 er en felles erfaring i mange undersøkelser og skyldes i hovedsak overgangen til elektronisk utfylling. Utvalget for 2012 er balansert og representativt med hensyn på sentrale punkter som andel unge med innvandrerbakgrunn, andel gutter og jenter, og andelen som svarte i de enkelte klassetrinna (Øia 2012). I tillegg kommer, som et viktig poeng, at vi finner *kontinuitet eller linearitet mellom de tre undersøkelsestidspunktene*, slik at trender og endringer fra 1996 til 2006 fortsetter videre til 2012.

Andelen unge med innvandrerbakgrunn, definert ut fra at begge foreldre er født i et annet land, økte fra 22 prosent i 1996 til 32 prosent i 2012.

Det kan stilles spørsmål om hvor representative resultatene fra Ung i Oslo undersøkelsene er for resten av landet. Resultater fra flere andre undersøkelser tyder likevel på et vesentlig samsvar, og vil kommenteres mer frontalt underveis.

En rekke spørsmål går igjen hvert år. Det gir grunnlag for å trekke slutninger om endringer over tid.

Rusmiddelbruk

Alkohol er trolig det mest utbredte rusmiddelet i de fleste land, også i dagens Norge. For mange unge mennesker er bruk av alkohol fortsatt en viktig del av grenseutforskninga ved inngangen til voksenlivet.

I voksenbefolkninga har alkoholforbruket i Norge økt jevnt og trutt fra i underkant av tre liter rein alkohol per person i åra etter krigen til i dag rundt sju liter. Å drikke alkohol ved ulike sosiale anledninger har blitt en del av norsk væremåte. Ofte er det de som ikke drikker, som har et forklaringsproblem. Det

arrangeres ølfestivaler. Vin har blitt kultur og uttrykk for en urban livsstil. Samtidig er det gjentatte ganger dokumentert en sterk kobling mellom foreldras og de unges alkoholbruk.

Ikke desto mindre har alkoholbruken blant unge gått markert ned fra 1996 til 2012 (Bye 2012). Dette er nærmest naturstridig. I 1996 var det 45 prosent som hadde drukket seg tydelig berusa «det siste året», i 2006 39 prosent og i 2012 29 prosent.

Av historiske, kulturelle og religiøse grunner drikker unge med innvandrerbakgrunn betydelig mindre sammenlikna med unge med norsk bakgrunn. Økningen i andel unge med innvandrerbakgrunn i denne perioden kan likevel ikke forklare hvorfor unge i Oslo drikker langt mindre i 2012 sammenlikna med 1996. Holdes unge med innvandrerbakgrunn utafor finner vi at andelen som det siste året har drukket seg tydelig berusa, har gått ned fra 54 prosent i 1996 til 37 prosent i 2012. Spesielt har trenden i retning mindre drikking, vært sterk i perioden fra 2006 til 2012. Oslo ligger samtidig tett opp til gjennomsnittet for resten av landet.

I nyere tid har det vært ført store kampanjer mot røyking i den norske offentligheten. Røyking hadde tidligere gjerne stor symbolverdi som noe unge mennesker skulle prøve ut i skjul for foreldra, og som dermed – som alkohol – hadde et visst opposisjonelt preg. Andelen som røyker har gått ned fra 33 prosent i 1996 til 14 prosent i 2012. Derimot har bruken av snus økt markert, men likevel ikke like mye som tilbakegangen i røyking.

Her kan innvendes at både ungdoms bruk av alkohol og røyking likefullt også kan sees som uttrykk for en tilnærming til voksenlivet, og at den dermed ikke nødvendigvis er uttrykk for opposisjon. Likevel, nettopp fordi slik bruk er assosiert med de voksne, vil en 13–18-åring som røyker eller drikker regelmessig bli sett på med bekymring fra voksne. På denne måten tilfører disse aktivitetene fortsatt en viss aura av opposisjon. Men bruken av begge disse rusmidlene har altså gått ned.

Historisk sett har særlig illegale rusmidler, etter at de for alvor kom på banen med 60- og 70-tallets ungdomsopprør, vært nært knytta til ungdomsopposisjon (se for eksempel Hauge 2009, Førland og Korsvik 2006, Vestel mfl. 1997). Like fullt har også bruken av hasj og marihuana blant ungdom i aldersgruppa 14–17 gått tydelig ned fra 1996 til 2006 – fra 13 prosent til 9 prosent – mens det fra 2006 til 2012 ikke var vesentlige endringer. Tilsvarende var det en tendens i retning av at ungdom i Oslo i mindre grad brukte andre og tyngre narkotiske stoffer i 2006 sammenliknet med 1996. Brutt ned på enkeltstoffer som LSD, heroin, kokain og

så videre, var det ikke for noe stoff oppgang i perioden fra 1996 til 2006 (Øia 2007). Fra 2006 til 2012 er det ingen tydelig endring i andelen som det siste året har brukt «andre narkotiske stoffer» i Ung i Oslo-undersøkelsene. Sjøl om bruk av tyngre narkotiske stoffer er et marginalt fenomen for oslounddom midt i tenåra, er det i denne sammenheng viktig å merke seg denne nedgangen ettersom enkelte av disse stoffene, i ulike tidsperioder, har hatt en klar funksjon som markører for motkultur, opposisjon og «alternativ» livsstil (særlig LSD og ecstasy). Derimot kan det se ut til at sniffing i perioden fra 1996 til 2012 har blitt noe mer utbredt.

Adferdsproblemer og kriminalitet

Å være involvert i små eller store lovbrudd kan i visse ungdomsmiljøer gi prestisje og status. Det samme gjelder involvering i slagsmål og hærverk. Her kan også opposisjon til samfunn og voksenverden inngå som et motiverende aspekt. Fra 1996 til 2006 var det en relativt klar nedgang i antall grove kriminelle handlinger i den gjeldende aldersgruppa. Denne trenden er ikke like tydelig fra 2006 til 2012. I første rekke er det i denne perioden færre som begår mindre alvorlige handlinger, som å snike på buss og trikk eller ta varer fra butikker uten å betale. I 1996 var det 26 prosent av Oslo ungdommene i alderen 14-17 som det siste året hadde tatt varer fra butikk uten å betale, mot 10 prosent i 2012, mens andelen som hadde lurt seg fra å betale på kino, idrettsarrangement, buss, tog eller lignende, hadde gått ned fra 65 prosent i 1996 til 40 prosent i 2012. Det er også klart færre i 2012 som begår ulike former for hærverk. Tendensen til at flertallet av de unge oppfører seg mer ordentlig og ryddig, har fortsatt.

Unge og barn lever, i større grad enn voksne, i en verden der vold er noe dagligdags. De er utsatt for vold på gata og i skolegården. Vi har ikke gode sammenliknbare data på endring når det gjelder omfanget av vold – hvor mange som utøver vold og hvilke typer vold. Derimot er det en klar endring i andelen som rapporterer at de har blitt utsatt for trusler om vold. I 1996 var det 32 prosent som rapporterte at de det siste året «en eller flere ganger» var blitt utsatt for trusler om vold, mot 15 prosent i 2012 – altså en halvering.

Skoletilpasning

I et klima av opposisjon mot voksne, autoriteter og myndighetspersoner, er et negativt forhold til skolen og til lærerne nærliggende. Fra 1996 til 2006 og videre til 2012, har elevene på ungdomsskolens siste trinn og videregående skoles første

derimot vist en økende trivsel på skolen. I 2012 var det 93 prosent som svarte at de trives «svært godt» eller «ganske godt» – mot 84 prosent i 1996. I samme periode har andelen som mener at det stemmer «ganske godt» eller «svært godt» at de gruer seg til å gå på skolen gått ned fra 22 prosent til 14 prosent. Det er også færre som opplever at de kjeder seg på skolen. Parallelt med økt trivsel og tilpasning har det blitt færre åpne konflikter mellom lærere og elever. Det har også vært en klar utvikling i retning mindre skulk – fra 47 prosent «det siste året» i 1996 til 34 prosent i 2012. Skolen har med andre ord blitt et tryggere og varmere sted, og i mindre grad en arena for opposisjon og konflikter.

Hjem og foreldrerelasjoner

I perioden fra etterkrigstida og fram til nyere tid har det i store deler av ungdomsoffentligheten kommet til uttrykk ulike former for opposisjon til hva som ofte er blitt omtalt som «foreldregenerasjonen»: det er på mange måter spørsmålet om nettopp «generasjonskløftas» fortsatte eksistens som er denne artikkelens overordna tema. Hva sier så tallene om dagens unges forhold til foreldre? Tallene indikerer at de unge har blitt mer hjemmekjære. Andel som minst en dag siste uke har vært hjemme sammen med mor og far hele kvelden, har økt fra 76 prosent i 1996 til 90 prosent i 2012. Tilsvarende har andelen som minst en dag siste uke har brukt størstedelen av kvelden ute sammen venner, gått ned fra 83 prosent i 1996 til 68 prosent i 2012. Det er også forbausende å se hvor mye foreldre vet om de unges fritid – hvor de oppholder seg på fritida, hvem de er sammen med og så videre.

Kropp og seksualitet

En siste trend går i retning av økende blyghet og seksuell tilbakeholdenhet. I denne aldersgruppa har andelen unge som oppgir å ha hatt samleie, gått ned fra 31 prosent i 1996, 28 prosent i 2006, og til 23 prosent i 2012. Dette til tross for at respondentene i 2012 var tre måneder eldre enn i de to tidligere undersøkelsene. Fordi jenter med innvandrerbakgrunn generelt debutterer seksuelt seinere enn jenter med norskfødte foreldre, bidrar det økte innslaget av jenter med innvandrerbakgrunn til en viss grad til denne endringa. Dette kan likevel ikke forklare hele endringa i denne langsiktige trenden. Tallene i Oslo for 2012 er lave i sammenlikning med resten av landet, likevel ikke lavere enn det vi også finner i enkelte andre kommuner. En tilsvarende tilbakeholdenhet kan vi ane når det rapporteres fra Osloskolene at unge

i økende grad velger å dusje med klær på. De er tydeligvis flaue, sjenerte eller ubekvemme med å vise fram egen kropp.

Dette er et spesielt overraskende funn. I en rekke populærkulturelle framstillinger, fra hip hop til reinspikka popmusikk, er eksponering av kjønnsstereotyp nakenhet framtreddende. I tillegg er pornografi i de fleste varianter svært tilgjengelig på internett. Utfra et slikt helhetsbilde skulle man forvente en økende åpenhet for seksuell eksponering, og en synkende debutalder. Men slik ser det altså ikke ut til å være. Noen mulige forklaringer skal vi gå nærmere inn på etter hvert. Like fullt føyer også disse funna seg inn i den overordnede tendensen i retning av større «skikkeligheit».

Det generelle bildet er med andre ord ei ungdomsgruppe som i mindre grad drikker alkohol, færre bruker illegale rusmidler, færre røyker, de begår mindre kriminalitet, er mer ærlige i den meningen at de ikke nasker i butikker eller unnlater å betale for seg, de bedriver mindre vold, de trives bedre, skulker mindre og oppfører seg mindre utagerende på skolen, de tilbringer mer tid hjemme, de har et bedre forhold til foreldra, og de er blitt mer tilbakeholdne i utforskinga av seksualitet og i eksponeringa av nakenhet.

Her kan sjølsagt stilles spørsmålet om disse endringene nødvendigvis er uttrykk for fravær av opposisjon, men primært i stedet skal sees som uttrykk for ei mer nøytral tilpasning til samfunnets normer. Men kan ikke ei slik tilpasning nettopp forstås som en større aksept for disse normene, og dermed et fravær av behovet for å opponere og stille spørsmål ved dem og det de representerer?

I perioden fra 1996 til 2012 har, som nevnt, andelen unge med innvandrerbakgrunn – det vil si at begge foreldra er født i et annet land – økt fra 22 prosent til 32 prosent. Spørsmålet i denne sammenhengen blir da om noen av de endringene vi ser i Oslo over tid har som årsak en økende andel av unge med innvandrerbakgrunn? Det er vanskelig å gi et eksakt svar. På en rekke områder er det tydelige forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn (Øia 2012). Likevel, Oslo er en klassesdelt by, der de rike bor på vestkanten og de med lavere inntekt på østkanten. Når det korrigeres for bosted forsvinner mesteparten av disse forskjellene som er knytta til etnisitet. Det gjelder for eksempel for omfanget av vold og kriminalitet, men ikke for bruk av alkohol.

I hvilken grad er Oslo representativ for resten av landet? Basert på Ungdata er det foretatt en systematisk sammenlikning med Osloundersøkelsen i 2012. Med tre unntak er forskjellene små. De innebærer at Unge i Oslo har dårligere psykisk helse,

de har noe høyere utdanningsaspirasjoner og hasj og marihuana ser ut til å være mer tilgjengelig og utbredt i Oslo.

Likevel, med noe variasjon følges trendene i Oslo av tilsvarende trekk i ungdomsbefolkninga som helhet. Sentrale datakilder som viser noe av det samme er blant annet de store og omfattende Ung i Norge-undersøkelsene gjennomført i 1992, 2002, 2010 og et stort antall kommunalt baserte Ungdataundersøkelser (Ungdata 2013). Bare i 2013 blei det gjennomført om lag 150 slike undersøkelser. Vi kan derfor også følge utviklinga lokalt i ganske mange kommuner.³ Når det gjelder alkohol og rusmiddelbruk blant ungdom, ses det samme mønsteret i SIRUS sine alkoholvaneundersøkelser og internasjonalt gjennom undersøkelsene European School Project on Alcohol and Drugs (ESPAD) 1995, 1999, 2003, 2007, 2011 (Bye 2012).

Også på andre felter har det skjedd endringer. Norsk Monitor har i en årrekke målt befolkningas verdier og holdninger langs en rekke dimensjoner som: Urbanitet, toleranse, lovforakt, status, autoritet og så videre. I materialet er det to hoveddimensjoner: materialisme kontra idealisme og tradisjonalisme kontra modernitet eller endringsvillighet. Brutt ned på ungdom er konklusjonen at: «Dagens yngre ungdom (15–20 år) ser ut til å være mer like hele befolkningen totalt enn 1999-ungdommen» (Dalen 2010:82). Tilsvarende finner Dalen for ungdom i aldersgruppa 20–26 år «... dagens ungdom føyer seg inn i en trend der ungdommen blir mer og mer lik hele befolkningen (s. 82).»

Summen av funna i dette tidsspennet indikerer med andre ord at bildet av ungdom som opprørske, overskridende og samfunnskritiske, er modent for revisjon; det ser ut til at en ny ungdomsrolle er i ferd med å vokse fram. Vi kan undres over hvorfor vi har fått en slik utvikling? Hvorfor har trendene snudd? Det er vanskelig å finne ett entydig svar. Mest sannsynlig er det et knippe av faktorer som trekker i samme retning.

Ungdomskulturenes tidsalder

Om vi anlegger et litt større historisk perspektiv – og tolker funna opp mot et lengre tidsspenn – får vi øye på noen viktige utviklingstrekk ved hva som har skjedd med relasjonen generasjonene i mellom. Forfatteren Roy Jacobsen kommenterer den generasjonen av ungdom som vokste opp i åra etter krigen, og som stod foran utdanningsrevolusjonen:

Vi som tilhørte arbeiderklassen fikk beskjed om å gjøre noe annet enn foreldrene våre. Vi skulle bli noe mer enn dem. Det er en veldig dobbeltbunnet beskjed å få fra faren din som er gravemaskinfører og den store helten din. Og så blir du noe mer enn ham fordi du tar artium, og da begynner han å bli urolig fordi du skifter verdier og plutselig kan mer enn ham. (Fra artikkelen «Roy Jacobsen om oppvekst og sosialdemokrati» publisert 17 august 2009, nedlasta fra Aftenpostens nettside 13.06 2014)

I det første 10-året etter krigen var Norge fremdeles i stor utstrekning et industri- og jordbrukssamfunn. Mekaniseringa i jordbruket hadde bare så vidt starta. 1960- og 1970-tallet representerer overgangen fra industrisamfunnet og jordbrukssamfunnet til et postindustrielt samfunn. I dette nye samfunnet blei det stilt helt nye krav til utdanning og kunnskap. Det var nødvendig med nye typer kompetanse. Store grupper av unge, spesielt unge fra arbeider, bonde- og bygdemiljø, fikk for første gang muligheter til å ta utdanning ut over folkeskolenivå. For mange var dette starten på ei klassereise. Disse ungdommene skulle et helt annet sted i livet enn der foreldra var – de skulle rett og slett inn i et samfunn og en kultur som var ukjent for foreldra. Det var Garborgs «Bondestudentar» i ny tapning og langt større målestokk.

Etterkrigsperioden var samtidig prega av to andre markante trekk. De internasjonale impulsene blei sterkere og gikk over fra i hovedsak å være kontinentale og europeiske til å bli anglofile og amerikanske. Norge blei et åpnere samfunn. Vi tok etter. Dermed var det også viktig hva som skjedde i USA. Som i mange andre europeiske land opplevde også Norge ei rask velstandsutvikling.

Gjennom disse ulike utviklingstrekk var det lagt både et *sosialt, kulturelt og økonomisk grunnlag for at det kunne oppstå egne ungdomskulturer* og stilarter med spesifikke markører. Unge mennesker fikk mer egne penger mellom hendene, og i stigende grad utgjorde ungdom – og etter hvert barn – også en spesifikk målgruppe for kommersielle, og ofte internasjonale, aktører (Buckingham 2014). Klær, hårfrisyrer, språk, kroppsholdninger og ikke minst musikkform, markerte avstand til voksenverdenen. I dag er det vanskelig å forstå hvor provoserende utseendet til Beatles-gutta blei opplevd på 1960-tallet. Unge menn fikk langt hår i nakken og de gikk i olabukser. Ut fra kleskoder var det enkelt å skille ut barn, ungdom og voksne som spesifikke sosiale kategorier. Ei anna side var at grupper av unge tok i bruk nye og til dels ukjente rusmidler som under en samlebetegnelse kalles narkotika. Introduksjonen av flere av disse stoffene starta i jazz- og bohemmiljø, det som var 1950-tallets beatkultur, men spredte seg raskt til yngre grupper (Vestel et al. 1997,

Førland og Korsvik 2006, Hauge 2009). Med denne utviklinga fulgte også gryende politisk opposisjon. Antiautoritære motkulturer vokste fram der seksuell frigjøring, feminisme og radikal samfunnskritikk var framtreddende.

Også kriminalitetsbildet var i endring. Karikaturen av mellomkrigstidas typiske kriminelle var en mann mellom 30 og 40 år, som opererte på egen hand utstyrt med sykkel, lommelykt, brekkjern, skyggelue og gummisko – ikke ulikt framstillinga av «B-gjengen» i tidlige utgaver av Donald Duck. På 1970-tallet var den typiske kriminelle midt i tenåra, og kriminaliteten var blitt et gjengfenomen (se Kari Telste 2004).

Etterkrigstidas ungdom var ute av kontroll. De var mange, oppførte seg til dels truende, og de utgjorde et problem. Offentlig ungdomspolitikkk var styrt av bekymring. Dette var ungdomskulturenes tidsalder.

Fra moratorium og generasjonskløft til nye «signifikante andre»

En rekke forskere bidro med analyser i retning av at det etter hvert hadde oppstått et brudd og en mangel på kontinuitet i forholdet mellom generasjonene. Parsons (1965) la vekt på at det hadde oppstått et «moratorium» eller en ventetid mellom barndom og voksenhet. Margaret Mead (1970) lanserte begrepet «generasjonskløfta». Fra at barn og unge lærte av foreldra, ser Mead *jamnaldergruppa* som den viktigste læremesteren – det var de som først lærte seg alt det nye. Tanken om at fortida i mindre grad har noen betydning for framtida, er et sentralt trekk ved moderniteten. Thomas Ziehe og Herbert Stubenrauch (1983) bruker begrepet «kulturell frisetting». Sosial bakgrunn, enten det dreier seg om klasse, familie eller det lokalsamfunnet der den enkelte vokser opp, ga ikke lenger tydelige føringer og hjelp til den som er ung i valg av livsveg og verdier. Dette er ideer som langt på veg er ført videre av Giddens (1991), Beck (1997) og Bauman (2001, 2007). De store meningsdannende kollektivene knytta til begreper som klasse, religion og nasjon hadde blitt redusert til «levende døde» (Beck 1992).

Kollektive former for sosialt liv og samhold forvitrer. I stedet må individene orientere seg i et globalt rom av usikkerhet. Den enkelte unge overlates i større grad til seg sjøl og sin egen indre stemme. «Frigjøringa» fra tradisjoner, kombinert med kompleksiteten og mangfoldet i moderniteten, gjør at de unge både kan og må velge friere enn før. Det var dette nye rommet eller gapet som tillot oppkomsten av jamnaldergrupper, de nye ungdomskulturene – en egen ungdomsoffentlighet – og som

danner forutsetningene for den moderne ungdomstida som vokste fram etter krigen. Dette skjedde i samspill med en voksende kommersiell industri som bidro til å fylle ventetida med symboler og mening (Buckingham 2014).

Mer spesifikt peker disse analysene på to ulike, men likevel sammenfallende og gjensidig forsterkende årsaker til oppkomsten av egne ungdomskulturer. Den første er knytta til klassereise og et oppbrudd fra sosial bakgrunn. Det andre er mer generelt knytta til raske sosiale og teknologiske endringer, brudd med tradisjoner, behovet for ny kunnskap og som et resultat: langvarig utdanning som fører de unge inn i et «moratorium».

Uansett blir resultatet det samme. Det er i dette perspektivet jamnaldersgruppa blir de viktige generaliserte eller signifikante andre. Innafor denne teoritradisjonen, som ofte kalles symbolsk interaksjonisme, blir speilet brukt som en metafor. Den enkelte må omvegen om speilet for å bli til som individ. Speilet er ikke et speil på veggen, men en sosial kontekst, «de andre» (se Cooley 2014/1902, Rye 2013, Mead 1938). Vi ser og forstår oss sjøl gjennom å tolke andres reaksjoner på oss. I danninga av subjektet er det en rekke andre rundt oss, men noen av disse framtrer som særskilt viktige – «de signifikante andre». Utvikling av sosial identitet impliserer både identifisering og avgrensning i forhold til de signifikante andre.

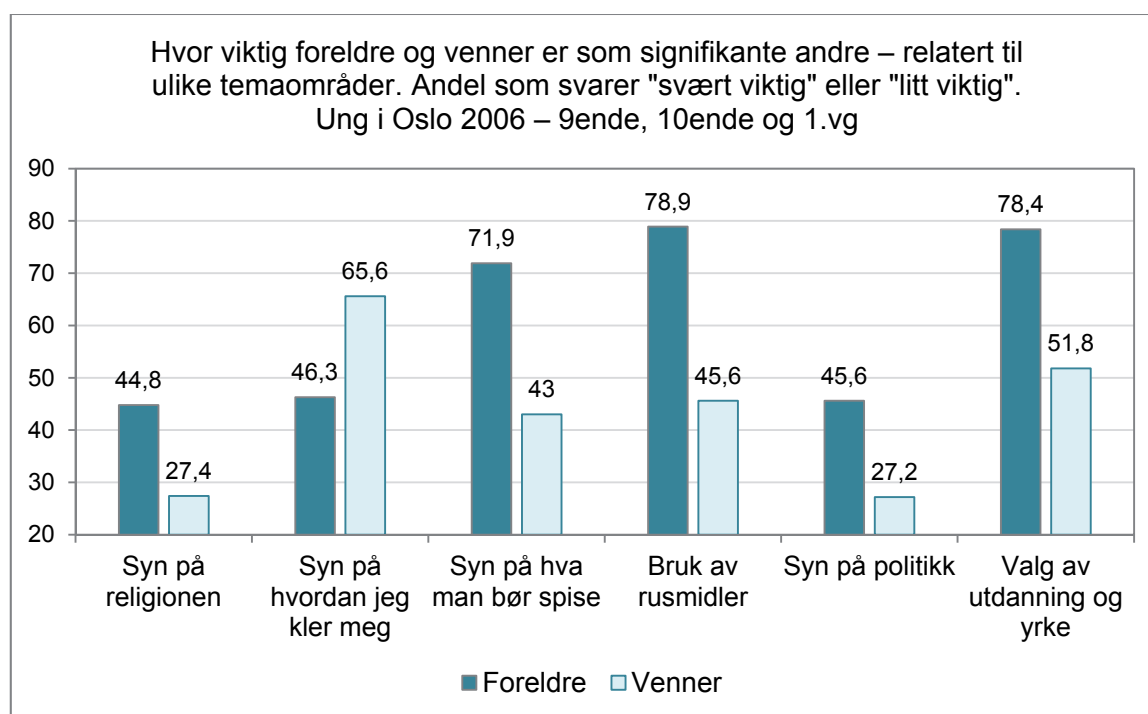
Hvem er de særskilt viktige eller de signifikante andre i ungdomsfasens dannelsesreise? I tråd med tradisjonene fra Margareth Mead, Parsons, Piaget (1973), Bronfenbrenner (1973), Coleman (1961), Ziehe og Stubenrauch (1983) og en rekke andre teoretikere, er Frønes ikke i tvil:

Generelt er det rimelig å si at fra og med tidlig ungdomsalder forstås de jevnaldrende som de dominerende signifikante andre, siden vi her står overfor frigjøringen fra familien og voksensamfunnet (Frønes 1994:48).

Dette utsagnet er eksemplarisk både gjennom sin klarhet, ved at det så eksplisitt uttrykker kjernen i teoriene om jamnaldersgruppas økte betydning i sosialisering- og dannelsesprosessen, og ved at denne teorien fortsatt anses som gyldig i tidsperioden når Frønes skriver dette: Ungdomstida er ikke bare ei dannelsesreise, men også et frigjøringsprosjekt, der jamnaldersgruppa er de «dominerende signifikante andre». Frønes skriver dette to år før den første Ung i Oslo-undersøkelsen var foretatt. Hvis funna fra 1996 kan sees som uttrykk for at generasjonskløft og ungdomsopposisjon fortsatt var betydelig på dette tidspunktet – noe kontrasten til

funna 10 år seinere indikerer – må spørsmålet stilles på nytt: *Hvem, blant dagens ungdom, er de viktigste signifikante andre i dannelsesprosessen?* Er det fortsatt jamn-aldergruppa slik Frønes foreslår? Har det her skjedd endringer?

Følgende tall er henta fra Ung i Oslo-undersøkelse 2006 (Øia 2007). Formuleringa som ligger til grunn er: Hvor viktig er det for deg å rette deg etter henholdsvis dine foreldres og dine venners «meninger og holdninger når det gjelder synet på» religion, klær, mat, rusmidler, politikk, utdanning og yrke. Svaralternativene er «svært viktig», «litt viktig» og «ikke viktig». Samla utgjør dette ei sentral gruppering av temaer og problemstillinger som unge mennesker konfronteres med, når de skal definere eget ståsted og finne fram til egne meninger.

(Fra Øia 2013:212)

Gjennomgående tillegger de unge andre – enten foreldra eller jamnaldersgruppa – en overraskende sterk rolle i sin egen meningsdanning. Samtidig er det åpenbart at de unge gir foreldras meninger og oppfatninger langt større tyngde og signifikans sammenlikna med jamnaldersgruppa. Det gjelder for alle forhold med unntak av synet på «hvordan jeg kler meg». Til gjengjeld er de unge ofte svært korrekte og konservative i sine kleskoder – ofte mer korrekte enn foreldregenerasjonen. Fordelinga er bekrefta i en rekke Ungdataundersøkelser og bryter markert med det bildet Frønes skisserte på 1990-tallet. Et slikt funn er i tråd med bildet av unge som mindre opprørske, samfunnskritiske og opposisjonelle som vi hittil har rissa opp.

Her skal legges til at vi ikke har data som går lenger tilbake enn til 2006. Det er derfor ikke mulig å si noe om hvordan situasjonen var i 1994 eller i 1974.

Likefullt, som sitatet fra Frønes eksemplifiserer – helt i samsvar med teoriene nevnt ovenfor – tenderte man fra 60-tallet og framover til å se jamnaldergruppa som særskilt dominerende i de unges liv. Her utgjorde verdisyn, politikk, rusmidler, fremtidssyn, samt stil og musikksmak – kan vi føye til – en større generasjons-spesifikk helhet som også gjorde opprørspreget, ikke minst slik det kom til uttrykk i kjølvannet av de ulike ungdomskulturelle epokenes musikalske uttrykk, forståelig. Dette betyr sjølvsagt ikke at foreldras rolle ikke blei tillagt vekt av disse teoretikerne; det var jo nettopp generasjonskløfta de søkte å forklare. Men sammenlikna med funna i tabellen over, indikeres at voksenrolla, særlig i perioden fra 50-tallet og fram til i dag – et sted på vegen – har gjennomgått store endringer. Om vår tolkning er riktig, ser det ut til at dette er blitt særlig merkbart for ungdom i tidsrommet etter den første Ung i Oslo-undersøkelsen i 1996.

Mot ei ny voksenrolle og ny styrking av familien

På hvilke måter er dagens voksenrolle endra?

Noe av forklaringa til at de unge i dag framstår som mer tilpassa og mindre opprørske kan ligge i at *også voksenrolla har endra seg*. Den tradisjonelle forestillinga om voksenhet har vært et bilde av en person som er ferdig danna og sosialisert – i motsetning til ungdom, som er under danning. En av 80-tallets humorister og samfunnsdebattanter, Else Michelet, sa det slik:

Gubber kjennetegnes først og fremst ved dette: De har tenkt de tankene de har tenkt å tenke her i livet (Else Michelet 1981:5).

Et slikt bilde av voksenhet kan nok passe i et mer tradisjonalistisk og statisk samfunn der de sosiale og teknologiske endringene fra generasjon til generasjon er små. Problemet er at en slik voksenperson ville hatt betydelige problemer i det moderne samfunnet. I en slik mening har Giddens rett når han hevder at det moderne forutsetter evne til omstilling og til å sette seg inn i nye problemområder.

Ingen viten under modernitetens betingelser er viten i den «gamle» betydning av ordet, der «det å vite» er å være sikker (Giddens 1990/1997: 36).

Gammel kunnskap må, i det post-, høy-, sein- eller flytende moderne samfunnet, kontinuerlig prøves og omprøves – også for den eldre generasjonen. Vi vil hevde at evnen til å kunne forholde seg til endring, til at sannheter er relative, og

stille spørsmål ved verdiers gyldighet og begrensninger, – i det globale rommet av usikkerhet – hører i det høy- eller seinmoderne med til en voksen, erfart og reflektert sosialitet. De fleste voksne er med andre ord i en slik situasjon at de kontinuerlig tvinges til å omstille seg for å lære seg å beherske det moderne samfunnet. Teorien om det sein-moderne skiller, med andre ord, ikke tydelig ut voksne eller ungdom som egne kategorier: individualiseringa, vekta på å «skape seg sjøl» og usikkerheten dette medfører *har for lengst også innhenta den voksne*.

Paradoksalt nok, kan vi dermed forstå en av de grunnleggende forutsetningene for det nye samholdet mellom generasjonene utfra *modernitetens krav til raske endringer*. Heller ikke voksenrolla er ferdig utforma en gang for alle. Foreldregenerasjonen blir hele tida satt på prøve. Dermed blir de voksnes kunnskap, sjøl om den ikke i ett og alt er lik ungdommens kunnskap, like fullt nyttig kunnskap. Den peker fram mot å beherske det samfunnet vi lever i. Der de unge i sin søken etter et fast ståsted jakter etter entydige og klare svar, tilhører det, ideelt sett i dag, en voksen, erfart og moden sosialitet å slå seg til ro med «ikke å vite noe sikkert». Nettopp denne forskjelligheten i kunnskap og gjensidig nytte peker mot en *ny og unik dialog-situasjon*. I dag skal de unge inn på det samme arbeidsmarkedet og inn i samme typer jobber som foreldra. Dette er ganske annerledes enn tida da unge folk ikke lenger skulle gå i «fars eller mors fotspor», og «ikke bli som meg», slik Roy Jacobsen formulerte det, og som var gyldig i hva vi har kalt ungdomskulturenes tidsalder. Poenget er at unge og voksne på nytt langt på veg snakker samme språk.

I tillegg kommer at om det er rett at fellesskap relatert til store meningsdannende sosiale system og kollektiver forvitrer i det seinmoderne, og usikkerheten med hensyn til livsløp (utdanning, arbeid, karriere) og sjølidentitet er stor, er det grunn til å tro at det private, i meningen *familie og nære sosiale relasjoner, får økt, og ikke svekka betydning* for individet.

Ei slik tolkning styrkes av SSBs tall for ekteskap og skilsmisser fra året 2013. Ifølge disse talla har antallet skilsmisser i Norge hatt en nedgang på 12 prosent fra 2005 til 2013. Også antall separasjoner har gått ned i denne perioden. Samtidig har antallet inngåtte ekteskap gått betydelig opp i seinere år, med særlig høye snitt i perioden 2006–2010 (med en mindre nedgang fra 2012–2013). Før dette må man tilbake til perioden 1976–1980 for å finne et tilsvarende høyt antall inngåtte ekteskap (tall fra SSBs nettside publisert 20 februar 2014). Unge folk har med andre ord fått ei fornya interesse for å gifte seg, samtidig som de voksne i større grad forblir gift.

Det hører med til dette bildet at fedrene nå også tilbringer mer tid med småbarna sammenlikna med talla for ti år siden. Norske 25–44-åringer bruker nå gjennomsnittlig 58 minutter per dag i aktiv barneomsorg, som lek, stell, følging og henting, lekselesing eller samtaler pr. dag, noe som er en økning fra 49 minutter i 2000. Disse talla inkluderer også de som ikke har barn. Dette impliserer at antall minutter er noe høyere (SSBs tidsbruksundersøkelse publisert på nett januar 2012).

Dette er ytterligere indikasjoner i retning av at familie og nære relasjoner får økende betydning.

Enda et trekk ved moderne familier er at antallet barn går ned og levealderen opp. Det er grunn til å mene at slike demografiske endringer med færre barn og flere besteforeldre og oldeforeldre i live også kan styrke familien som et sosialt og emosjonelt tilholdssted, fordi flere omsorgspersoner dermed blir tilgjengelig per barn. Sett i sammenheng, kan alle disse trekka forstås som en revitalisering av familiens betydning, der relasjonene mellom generasjonene, inkludert de voksnes rolle vis-à-vis barn og ungdom, styrkes.

Sosialiseringsinstitusjonenes økende betydning

Også andre utviklingstrekk drar i samme retning. Thomas Nordahl har estimert at barn fram til at de blir ti år i dag tilbringer fem ganger så mye tid i ulike pedagogiske institusjoner, inkludert barnehage, sammenlikna med hva som var tilfelle for 40–50 år siden (Nordahl 2009). Det er åpenbart at dette er vanskelig å anslå, ettersom datakildene så langt tilbake er få. Ikke desto mindre får vi her fram et viktig uttrykk for hva som faktisk har skjedd – ei *økende regulering og kontroll av oppveksten*. Også skolens barnetrinn har i de seinere åra blitt tilført langt flere timer – og mer press. Nordahl mener at trenden går mot en heldagsskole der også skolefritidsordninga inkorporeres i det totale, pedagogiske tilbudet. Dagens unge starter som ett- eller toåringer i barnehage. Etter barnehagen er det mer eller mindre obligatorisk skole i 13 år. I tillegg kommer kombinasjonen skole og ulike pedagogiske fritidsordninger.

I dette bildet er kontrastene store til den oppveksten historikeren Jan Eivind Myhre beskriver fra Oslo i åra etter krigen. Han hevder at det var naturlig å dele barns hverdag i to atskilte arenaer – hjemmet og skolen. I tillegg legger han til en tredje arena som han kaller for «gata» – «barns lek med hverandre i gater og på veier, i bakgårder og hager, på løkker og plasser». Endringer på nettopp denne arenaen forteller mye om barnekulturens vilkår og om «om barndommens forandring de

siste par mannsaldrene» (Myhre 1994:21). Barna skulle være i arbeid eller opptatt av sitt utendørs. I byene var det små leiligheter. Dette bidro også til at barnas hverdag i stor grad foregikk ute, på plasser, løkker, veier og gater i nabolaget (Frønes 1989). Etter hvert vokste det fram to «nesten nye» arenaer som Myhre kaller for den organiserte fritid og det organiserte barnetilsynet. Telhaug ser denne utviklinga som ei harmonisering i forhold til «den europeiske bytradisjonen, som betyr at vi underkaster barna den sosialiseringen og disiplineringsen, som hører det moderne bylivet til» (Telhaug 1992: 229).

Enda et trekk som peker mot institusjonenes økende rolle, i form av økt styring og kontroll, er kravet til foreldra om at de skal involvere seg. De skal følge opp, og være engasjert både i barnas skolegang og i deres fritid. Skolen etterspør engasjerte foreldre som ikke bare stiller på foreldremøter, men som også mer konkret deltar i læreprosessen gjennom å lese for de små barna, hjelpe de litt større barna med lekser og kontrollere at leksene er gjort. Læring har blitt et felles prosjekt mellom skolen, de unge og foreldra. Dette er i tråd med Stortings melding nr. 14 (1997–98) som bærer tittelen «Om foreldremedverknad i Grunnskolen.»

Foreldra har også fått ei utvida rolle relatert til frivillige organisasjoner og fritidsaktiviteter. Som Øia skriver:

Da jeg som guttunge forsøkte å gjøre karriere i fotballklubben Tollnes, var inngangsbilletten en symbolsk kontingent i form av et medlemskort – tilpassa økonomien til en 10-åring. Mine foreldre visste knapt at jeg var medlem i Tollnes, og om de visste det, brydde de seg neppe. (Øia 2013)

Før konkurrerte organisasjonene om medlemmer og oppslutning, det gjør de også nå, men i tillegg koster det å være med. Frivilligheten har blitt kommersialisert og fått en pris (Lorentzen 2000). Mange er mest opptatt av aktiviteter og mindre av hvem som skaper dem. Familien kan kjøpe plass for barn og unge på dykkerkurs, turngruppe for viderekomne, eller for at deres barn skal være aspirant på laget til den lokale håndballklubben. Her er det familier med god råd som favoriseres, noe som kan skape betydelig avstand til lavinntektsgrupper, og ikke minst til mange innvandrerfamilier.

I tillegg kreves det også på fritidsarenaen aktive og engasjerte foreldre. Når barn skal spille fotball er det foreldras oppgave å kjøre og bringe, vaske drakter, stille på kamper, trene og være oppmenn (Fyrh og Hjorthol 2006).

Tilsvarende, når musikkorpsset har julekonsert eller loppemarked, skal foreldre stille opp og helst servere hjemmebakke kaker. Det var loppemarkeder og musikkorps før og, men når dette sees i en større sammenheng blir summen av disse foreldreinvolverte aktivitetene betydelige.

Med andre ord, de voksnes organisering av barnas hverdagsliv er svært omfattende, noe som også bringer generasjonene nærmere hverandre (se artikkelen «Dagens foreldre bruker mer tid på barna», Aftenpostens nettavis 19. april 2013 der forskerne Ragni Hege Kitterød (SSB), Ivar Frønes (UiO), Stein Erik Ulvund (UiO) og Jørgen Lorentzen (UiO) kommenterer SSBs funn.). I hvilken grad og på hvilke måter slike tendenser er utbredt, bør følges opp av framtidig forskning.

Kjersti Ericsson og Guro Larsen (2000) gjør et skille mellom barn og unge som prosjekt for andre – og barnet slik det er, som et handlende subjekt for seg sjøl. De hevder at barnet i stigende grad har blitt foreldras prosjekt – knytta til de aspirasjonene, innhold og mål voksne setter for sine liv og for barnas liv. I tråd med dette innebærer at hvordan barnet blir, sier noe vesentlig om foreldra. Vi vil hevde at resultatet av all denne organiseringa kan lett bli økt disiplinering, passivisering og usjølstendiggjøring av de unge. De unge har fra de var små venna seg til at hverdagen blir styrt, at ting blir lagt til rette, at aktiviteter blir leda av andre og at de blir fortalt hva de skal gjøre. Motstykket er at de unge krever å bli underholdt, de skal ha tingene lagt til rette – ellers så kjeder de seg.

Her må spørsmålet stilles om hvor gyldige disse manifestasjonene er relatert til ulikheter i sosio-økonomisk bakgrunn (sosial klasse), og for familier med innvandrerbakgrunn – som ofte også har relativt forskjellige oppdragelsesregimer. Likevel, om noen av de mest outrerte eksemplene i hovedsak skal forstås som et norsk middelklassefenomen, gir det likevel en pekepinn om noen vesentlige «tegn i tida» – i form av tettere sosial kontroll og større nærhet til familien.

Teknologiske endringer, nye kommunikasjonsformer og økt kontakt med foreldra

Utviklinga har gått i retning av at barns og unges hverdag har blitt privatisert – i den meningen at uterommene, løkkene og gatehjørnene brukes mindre. Dette er en langsiktig trend, som også handler om at husene har blitt større og kjellerstuene flere, for noen. Den nye digitale teknologien forsterker disse tendensene – også ved at det tilbys nye fritidsaktiviteter i stor skala som spiser av de unges fritid.

I løpet av de siste 10–15 åra har det skjedd noe i retning av en digital revolusjon. Ikke minst har ungdom vært pådrivere og tatt disse nye mediene i bruk. Det handler om PC, internett, mobiltelefon, smarttelefoner, Ipod, MP3-spiller, lesebrett med mere. Digitale medier kan brukes til spill, lekser, informasjonssøk og mye annet. De er kjennetegna av rask tilgang til nesten en uendelighet av informasjon. I denne sammenhengen er det viktigste at den nye teknologien skaper nye kommunikasjonsformer og nye sosiale arenaer, slik at barn og unge holder kontakt med andre, også med de voksne, på nye måter (boyd 2014).

«Gamle gubber» kan til nød klare seg uten mobiltelefon, men å ta i bruk disse nye mulighetene er mer en nødvendighet enn luksus for de unge. Det er greit å være uten telefon i en verden der andre heller ikke har tilgang til telefon, slik tilstanden var for bare få tiår siden i «fasttelefonens tidsalder». Derimot oppstår det en ny situasjon når alle de andre har mobiltelefon. Smarttelefonen og I-poden er bærbar. Kommunikasjon med andre kan skje overalt og alltid. På helt nye måter har disse mediene blitt en «del av kroppen» (Campbell og Park 2008).

Når venner og jamnaldrende er på Facebook eller andre nettfora, blir disse mediene en sentral formidlingskanal for hva som ellers skjer i ungdomsverdenen (boyd 2014). Det kan handle om alt fra å holde kontakt med venner, arrangere fester, konserter, eller politiske markeringer. For den enkelte unge kan det ha store sosiale omkostninger ikke å være til stede. Som en konsekvens oppstår det både former for avhengighet og nye måter å pleie vennskap på.

Halvparten av de unge bruker ei time eller mer «en gjennomsnittlig hverdag» til å «chatte» med andre via internett, 45 prosent «snakker med andre» ei time eller mer ved hjelp av «Skype eller lignende». Bare åtte prosent av de unge er vanligvis ikke inne på Facebook en gjennomsnittlig hverdag, mens 72 prosent bruker ei time eller mer. 45 prosent bruker to timer eller mer, og blant disse er det også en del som bruker ekstremt mye tid. 26 prosent er inne på andre sosiale medier som Twitter, Myspace eller lignende ei time eller mer daglig (Øia 2012). I tillegg kommer bruk av data- og TV-spill. Den digitale teknologiens sterke appell til unge mennesker understrekes ved den betydelige mengden tid som går med til ulike internettbaserte aktiviteter og medier.

I denne nye, virtuelle verdenen er det ikke nødvendig at folk møter hverandre ansikt til ansikt for å kunne utveksle informasjon, tjenester, følelser, kunnskap og noen ganger støtte og hjelp. Den virtuelle verdenen er heller ikke uten farer. Noen ganger kan unge komme i kontakt med andre med helt andre motiver. Likevel, i

den utstrekning unge lever i en virtuell verden er denne neppe like potent, sammenlikna med fellesskapet på løkka eller gathjørnet, relatert til å utvikle ulike former for antisosial atferd.

Her kan innvendes at rask kontakt via mobiltelefon også gir mulighet for å mobilisere til problematisk adferd på måter som tidligere ikke fantes. Spørsmålet kan stilles om vegen fra løkka og det varme gathjørnet til Facebook og internett, også utgjør nye måter å unndra seg kontroll fra voksne på? Romma for småprat på internett, og de virtuelle vennene, kan også danne sosiale arenaer for nye ungdomskulturer – for eksempel i form av dataspill. Sjøl om innhold og premisser i disse nye kanalene i stor grad er definert av firmaer som også tjener sine penger på de unges sosiale behov, ligger det her nye muligheter for å dyrke sære interesser med fellesskap på tvers av landegrenser og fjernt fra lokalmiljøet. Samtidig er nettet også en svært så effektiv arena for den store mainstream'en. Her kan musikk, filmsnutter, bilder, meldinger og budskap utveksles ved et tastetrykk, og slik danne grunnlag for fellesskap, kommunikasjon og valgmuligheter i et tilsynelatende akselererende tempo.

Den digitale teknologiens informasjonsmengder og hastighet gir med andre ord grunnlag for å intensivere utviklinga av både «virkelige» og virtuelle fellesskap, noe som innebærer muligheter for å utvikle og utveksle impulser innafor både eksisterende og nye ungdomskulturer. Ikke minst er teknologien som muliggjorde house- og techno-kulturene (se nedenfor) et eksempel på dette. Dette aspektet peker i retning av større autonomi for ungdom, som jo også understøttes av at ungdom ofte har større kompetanse i å bruke den nye teknologien, enn foreldra.

Samtidig er det slik at større og raskere tilgjengelighet, også skaper nye former for sosial kontroll. Dette kan slå ut på flere måter som involverer *både ungdoms kontroll av hverandre, og foreldras kontroll av de unge* (boyd 2014).

Ungdom kan, på den ene siden, i større grad kontrollere og kommentere hverandre – ut fra blant annet kommersielle idealer – som jo også florerer på internett. Noe av dette kan være medvirkende til de siste tiåras økning i ungdommens mer tilbakeholdne holdninger til seksualitet og nakenhet. Når et bilde fra dusjen kan deles på internett etter bare noen sekunder, er kanskje motstanden mot å dusje uten klær mer forståelig.

I tråd med dette vil vi hevde at tendensen til økende intimisering som Sennett påviste i 1977 – der skillet mellom det private og det offentlige utydeliggjøres – i seinere tiår er blitt ytterligere forsterka (Sennett 1992/1977). Dette kommer blant annet til uttrykk i uendelige antall kjendisreportasjer, de såkalte «realityseriene», og

fokuset på «ekte følelser» og «ekte mennesker», som vi også har sett i den nyeste samtidsliteraturen m.m. (Sennett 1992). Her er suksessen til Karl Ove Knausgård, som bruker egne oppveksterfaringer og familierelasjoner i ikke anonymisert form som grunnfortelling i sin seks binds roman, et tydelig eksempel. Med den nye digitale teknologien kan unge (og eldre) «publisere» tekstlige og audiovisuelle rapporter og kommentarer om alt fra hverdagssituasjoner, kjærlighetssorg, matoppskrifter, til personlige bekjennelser med et par tastetrykk (boyd 2014). Sett i sammenheng med Sennetts teori om intimisering, kan slike muligheter som realiseres i de nye sosiale mediene, forstås som et ytterligere skritt i samme retning.⁴

En støtte for en slik tolking finner vi – som også Vestel (2014) refererer til – i en aviskronikk der Andrea Sjøvoll – leder av «Press», Redd Barnas ungdomsorganisasjon, skriver om kravet ungdom opplever om:

...å fremstå som vellykket og lykkelig. (...) Gjennom kvadratiske instagram bilder og rosenrøde facebookbilder blir ens eget liv konstant sammenliknet med andres. Likes og kommentarer blir en dom over hvor bra man gjør det. (Morgenbladet nr. 6. 7-13 februar 2014.)

Særlig den nyeste hypermobile teknologien i form av blant annet smarttelefoner muliggjør en nærmest umiddelbar vurderende dom fra andre, i samme øyeblikk et bilde fra en fest, en mer dagligdags situasjon, eller en kommentar til dette, er sendt ut på nettet (boyd 2014). En slik intensivering av intimiseringsprosessen vil kunne medvirke til å skape et ytterligere press på den enkelte om å leve opp til idealer om vellykkahet, der både utseende, vennekrets, livsstil og preferanser underlegges hva som kan forstås som et «perfeksjonstyranni» (se og artikkelen «Generasjon perfekt» publisert på avisa Vårt Lands hjemmesider april 2014, artikkelen «Generasjon perfekt møter veggen» fra Dusken.no, Trondheimsstudentenes nettavis 15 mars 2014, TV serien «Prosjekt perfekt» som gikk i 8 episoder i 2013 på NRK3, se og Vestels artikkel om ungdomssubkulturen «emo» som tolkes som uttrykk for motstand mot kravet om å være vellykka og lykkelig, 2014). Rommet av usikkerhet – rundt spørsmål som Hvem er jeg? Hvordan vurderer de andre meg? – ser dermed ut til å ha blitt ytterligere omfattende, helt i tråd med Cooleys speilmetafor: *rommet av sosiale spill er blitt både tettere, mer mangfoldig og fått adskillig raskere responstid, med de nye sosiale mediene*. Behovet for empirisk forskning på dette feltet er i tråd med Buckingham og Kehily som skriver: «...it is important to recognize the

consequences of a culture of constant connectivity, in which imperatives of self-advertisement are so critical and so intense. » (2014:11)

Et annet trekk er at kontrollmuligheten til foreldre øker som følge av den nye teknologien. Det er viktig å være «online» – og de unge kan alltid nås. Den enkelte unge må ha en god grunn for å slå av mobilen – eller ikke svare på tekstmeldinger. Dessuten, når mamma er på facebook, blir også innsynet i hva avkommet bedriver ikke så vanskelig likevel (boyd 2014). Tilsvarende er det langt fra en umulig oppgave å sjekke hva en datamaskin er brukt til. Når vi også har i mente den betydelige tida som ungdom også tilbringer hjemme mens de er involvert i mer stasjonær bruk av den nye teknologien, kan dette også stimulere økt kontakt mellom generasjonene i tråd med vår overordnede argumentasjon. Og i et perspektiv av økende intimisering, kan økt foreldrekontroll også bety *økt emosjonell kontakt mellom foreldre og barn*.

De transnasjonale ungdomssubkulturene – fra opprør til underholdning?

Som tidligere nevnt, har de transnasjonale ungdomssubkulturene gjerne blitt sett som spydspissene i generasjonsrelasjonene og som bærerne av de kulturelle uttrykk som er knytta til disse; de er ungdomsspesifikke fellesskap som er utilgjengelige, i opposisjon til og ofte uforståelige for de voksne. Innafor denne artikkelens rammer kan vi bare svært kort og overflatisk, skissere et overblikk for tre av de siste, store, musikkbaserte ungdomssubkulturene: heavy metal, hip hop og house og techno. Vi har valgt å rette søkelyset mot disse nettopp fordi de på 1990-tallet – da Ung i Oslo undersøkelsene blei starta opp – var alle svært aktive, også i en norsk kontekst: Heavy metal hadde akkurat blitt revitalisert med ekstreme retninger som death metal, og særlig black metal som skapte store avisoverskrifter både i Norge og internasjonalt (Rem 2010, Moynihan og Søderlind 1999). Hip hop var inne i sin andre store popularitetsfase der genren gangsta rap nærmest var blitt kommersiell (se Holen 2004, Chang 2007). House og techno var i ferd med å bli mainstream med serien av kjempearrangementer kalt «Hyperstate» som blei avholdt hvert år i Oslo Spektrum, fra 1995-2000 (Moshuus, Rossow og Vestel 2002, Vestel 1999, Reynolds 1998).

De har alle – om enn i varierende grad – hatt et tydelig opprørsaspekt ved seg, og samtidig appellert til relativt store ungdomsgrupper. Kan de stadig forstås som generasjonskløftas spydspisser og symbolske uttrykk, og for store ungdomsgrupper

som «poetiske kommentarer til samfunnet omkring» (Vestel m.fl. 1997: 52). Kan et blikk på den historiske utviklinga av disse mer spektakulære fellesskapene i nyere tid kaste lys over endringene vi finner i Ung i Oslo materialet fra 1996-2012?

Heavy metal har i kraft av sin alder og tematiske kontinuitet vist en særlig levedyktighet og evne til fornying over mange år (Walser 1999). Opphavet til denne tradisjonen skriver seg fra bandet Black Sabbath som debuterte rundt 1970 med LP-en av samme navn. Navnet setter oss på sporet av en viktig ingrediens i denne tradisjonen; en fascinasjon for menneskets mørkeside og skrekk og gru. Flere nye subgenre kom til fra 80-tallet og utover, ikke minst death metal, der døden, som mange samfunnsforskere har hevdet er et sentralt tabu i vestlige samfunn, er et hovedmotiv (Becker 1973). Når en hel musikalsk tradisjon bygges rundt dette temaet er det et eksempel på ungdomskulturenes evne til å finne fram til, og å pirke i, samfunnets ømme punkter.

På 1980-tallet oppstod black metal der sjølve grunnpilaren i de ideelle kristne verdiene utfordres når ondskap og såkalt satanisme gjøres til denne musikkformens tematiske kjerne. Innen svartmetall har norske grupper etterhvert vært ledende – også internasjonalt. Flere tragiske hendelser som drap, gravskjendinger og kirkebranner, har utspilt seg i dette miljøet i Norge. Utover på 1990-tallet kom også ei interesse for vikingtida, nasjonalisme og nordisk folkløse. I noen varianter fant vi også direkte fremmedfiendtlighet og reinspikka rasisme. Ifølge Rem kan opptattheten av det nordiske til dels forstås som «en norsk motkultur», og et kommenterende opprør og en kritikk av det flerkulturelle Norge (Vestel 2012, Rem 2010:202).

Likefullt ser det ut til at det har skjedd en ikke ubetydelig utvanning av svartmetallen siden glansdagene på 1990-tallet, der de ledende artistene ofte var svært elitistiske og antikommersielle (Vestel 1999, Rem 2010). Det er flere tegn på dette. I 2010 deltok for eksempel bandet Keep of Kalessin i den norske finalen til Melodi Grand Prix, en konkurranse som i alle år har blitt betrakta som noe av det mest kommersielle man kjenner til, svært fjernt fra opprørsholdninger og utforskninger av menneskets mørke sider (se «Keep of Kalessin» på NRKs nettside publisert 03.12.2009). Samme år blei det som er omtalt som «verdens første black metal musikal» (kalt «Svartediket») oppført på Den Nationale Scene i Bergen, som langt fra har rykte som arena for ungdomsforankra generasjonskritikk (se «Which witch med black metal vri» på NRKs nettsider publisert 31.05 2010). Den lettbeinte musikalsjangeren befinner seg også et godt stykke fra satanfascinasjon og kirkebrann. Videre spilte svartmetall-bandet Satyricon med operakoret i Oslos opera i

2013 (se «Rått operabesøk» på Aftenpostens nettside publisert 08.09.2013). Sjøl om opera har større genremessig tyngde enn musikalen, har denne musikkformen tradisjonelt vært mer assosiert med det velstående borgerskapet, enn med ungdomskulturelle provokasjoner. Ei rekke svartmetallband har også vunnet eller vært nominert i ulike spellemannspriser, noe som også understreker at genren i økende grad blir sett som stuerein. Heavy metal er altså ikke borte. Ulike metallgenrer er fortsatt aktive, men har nok et vesentlig ulikt publikum enn under glansperioden, og er blitt betydelig mindre provoserende.

Hip hop (Basu & Lemelle 2006) oppsto blant ungdommer i New Yorks flerkulturelle ghettotrøk i siste halvdel av 1970-tallet. Denne ungdomskulturen blei av mange sett som et forsøk på å få til en ny giv i et miljø der bandekriger, vold, kriminalitet og narkotikaproblemer var dagligdags, og hvor tekstene fokuserte på de sosiale problemene i disse bystrøka.

I Norge blei hip hop raskt populært i den første store bølgen på 1980-tallets første del (Holen 2004). I nyere tid er hip hop fortsatt en viktig genre, ikke minst i flerkulturelle områder (Vestel 2008). Flere av de nye artistene tar opp problemer som mange unge med innvandrerbakgrunn står framfor, knytta til rasisme, religionskritikk, forholdet til politiet, og liknende, og har hatt stor appell til breie ungdomsgrupper (se Andersson, Jacobsen, Rogstad og Vestel 2012). I tillegg er graffiti sjølsagt en viktig del av hip hop'en, som også utarta til betydelige konflikter mellom writerne og politi og samfunnsstøtter.

I dag er det derimot lite graffiti å se i landets storbyer. Når man i ettertid ser tilbake på hvor mye oppmerksomhet disse subkulturelle praksisene fikk i offentligheten, er dette fraværet påfallende (Høigård 2002). Men også blant hip hop'erne er det tendenser til å lefle med underholdnings Norge. Her er sentrale artister (Tommy Tee, Madcon-gutta og Vinnie fra Paperboys) ikke sjelden å se i de familieretta programma på lørdagskvelden. Bildet er ikke entydig, men også innafor denne sjangeren finner vi altså tilnærminger til et mer generasjonsnøytralt publikum, noe som peker i retning av mindre opposisjon og generasjonskonflikt.

House og techno er den siste og yngste av de seinere tiåras store musikkbaserte ungdomskulturelle fellesskap. På 1980-tallets andre halvdel, når disse musikkformene nådde Europa, blei denne musikken kjernen i en rasktvoksende ungdomsubkultur sentrert rundt det mye omtalte «rave partyet», til tider i form av kjempearrangementer som kunne samle opp til 30 000 deltakere. Tidlig blei house- og technomusikken assosiert til ecstasy, som på mange måter blei et emblem for denne

ungdomskulturen – på liknende vis som cannabis og LSD var det for ungdomssubkulturene rundt hippie-fenomenet og 60–70-tallets motkulturer (Vestel m.fl. 1997).

House og techno er mer innadvendt enn for eksempel metall, punk eller hip hop, og er hovedsakelig instrumental. Den er mer rett på festen, rett på rusen, som blei skapt med både musikk, dans, databaserte visuelle uttrykk og narkotiske stoffer. Om ikke opprørsaspektet og budskapet var tydelig og direkte, så var det utvilsomt en stil, musikkform, dans og klær, som var noe nytt, og som markerte en forskjellighet fra voksenverdenen.

Rundt 2006, på tidspunktet da den andre av Ung i Oslo-undersøkelsene blei gjennomført, var house- og technobølgen, som et større, «hot» og samlende ungdomskulturelt fellesskap, forvitra. Når house- og technobølgen her synker ned fra sitt zenit, forsvinner også den siste av de store ungdomssubkulturene med appell til et større antall unge folk. Det er et åpent spørsmål om det vil utvikles nye tradisjoner med den samme styrken til å forene og appellere til store ungdomsgrupper.

*

Disse bølgenes avslutning er vanskelige å måle og vi har ingen klare tall som viser dette. Indikasjoner er i stedet nedgang i oppmerksomhet fra medier, samfunnsautoriteter og bekymrede voksne som vi mener å kunne registrere for alle disse tre ungdomssubkulturene, også i Norsk offentlighet. Og har man som ungdomsforsker ute i felten – eller som ungdom – fornemmer den elektriske atmosfæren som ledsager en ny subkulturell «greie» på vei opp, merker man likevel ganske tydelig når denne stemninga ikke er der lenger.

Denne utviklinga – fra å være oppadstigende, vitale og livskraftige subkulturer til å roe seg ned og forsvinne fra mediens lyskastere – skjedde gradvis fra midten av 1990-tallet og fram til i dag for alle disse tre's vedkommende, vil vi hevde. I alle ungdomssubkulturer, uansett hvor opprørske og annerledes de har vært, skjer det en liknende utvikling; De utvikles fra å være et eksklusivt og kult undergrunnsmiljø, til det oppdages av et stadig større publikum som vil ha del i denne kulheten, og ender deretter opp som ofte tomme, kommersialiserte og gjerne litt tannløse uttrykk (Vestel mfl. 1997). Men noen fornyer seg, og nye undergenrer dukker opp. Skal de nevnte artistenes lefling med underholdningsbransjen forstås som et uttrykk for en naturlig bølgebevegelse, aldersbasert modning, eller, som vi har antydnet, en mer overordnet tilnærming mellom generasjonene? Et klart svar er vanskelig å gi.

Ungdomssubkulturene er ikke døde, noe blant annet Vestels studie av de såkalte «emo» ungdommene i dette nummeret av Tidsskrift for Ungdomsforskning tydelig viser (2014). Men likevel, kanskje kan nettopp *fraværet av nye, større subkulturelle genre* sees som et siste utslag av individualiseringsprosessenes mange manifestasjoner? Kanskje er det nettopp dette fraværet av nye store subkulturelle kollektiver som er det nye?

I stedet for større, opprørske, subkulturelle kollektiver, stiger enkeltartister med et helt annet uttrykk fram. Oslo opplevde sommeren 2012 «feberen» rundt fenomenet Justin Bieber da unge tenåringsjenter i tusentall strømmet til gratis-konsert på taket til Oslos nye opera. Bieber framstår som svigermors endelig oppfylte drøm – pen i tøyet, med veltrimma sveis, kristen, abortmotstander og motstander av sex før ekteskapet. Her kan innvendes at rockehistorien alltid har hatt slike artister: fra Cliff Richard, via The Osmonds, til Bay City Rollers til Bieber. Det nye er kanskje at han er det så radikalt, så åpenlyst, og at han ser ut til å inngå i de mer omfattende tendensene i tida der generasjonkløfta er i ferd med å forsvinne? At Bieber nylig har fått et mer bad-boy-aktig stempel, understreker bare ambivalensen som hele tida også finnes i disse offentlighetene.

Et annet fenomen er den såkalte *retrobølgen*, som også vises innafor musikk-industrien. Også dette fenomenet peker i retning av minkende generasjonsskiller. Stadig gjøres det tilgjengelig en endeløs rekke av nyutgivelser av tidligere tiders artister. Elvis, Beatles, Stones eller Bob Dylan fungerte i en sosial kontekst som ikoner eller symboler på ungdom, opprør, identitet og subkultur. Dette er i dag de godt voksnes ikoner, men når de deles *fører de også generasjonene nærmere hverandre*. Når dagens ungdom føler seg tiltrukket og leiter i gamle platehauger, blir likefullt hele den opprinnelige sosiale konteksten borte. Er markørene fra tidligere tiders ungdomsopprør nå blitt redusert til en mer kontekstløs vare som resirkuleres i den individualiserte sein-moderniteten? Eller er det (også) bare rett og slett den musikkalske, tekstlige og ekspressive kvaliteten i de gamle låtene som skjærer gjennom tidas skiftninger?

Inn i dette bildet hører også *fraværet av radikale mobiliserende politiske alternativer med ungdomsappell*. 1960-70-tallet var kjennetegna av flower power, aggressive pønkere, gatedemonstrasjoner, opptøyer, protester og kamp mot krig og sosial urettferdighet. I dag ligger Europa nede for telling gjennom finans-, valuta- og gjeldskrise. Antall fattige barn øker dramatisk i USA. Arbeidsledigheten når nye høyder i EU. Fattige tiggere kommer i hopetall fra mellom-Europa til Norge. Men

hvor, eller hva, er de troverdige samlende alternativene og kollektive fortellingene? Hvor er de unge i dette bildet? Dessuten, hvorfor skulle norsk ungdom gjøre opprør i en av Europas tryggeste, oljedrevne økonomier?

Påstanden om et slikt fravær av politisk engasjement får også støtte i avis-kronikken med tittelen «Generasjon Lydig» skrevet av lærer og sosiolog Gunnar Aakvag. I en oppfølgingsartikkel omtaler han dagens ungdom som «Generasjonen som gjør som mamma og pappa – og beste- og oldeforeldre sier. Uten å opponere. Uten å tilføre noe nytt» (Aftenpostens nettutgave publisert 9. september 2013 under tittelen «Generasjon søker prosjekt»).

Dette bildet harmonerer også med Ødegaards forskning om unges valgdel-takelse som hevder at «Unge deltar i den konvensjonelle valgkanalen i større grad enn for 10 og 20 år siden, og stemmer i langt større grad på de veletablerte «voksenpartiene». Valgkanalen har blitt en arena for tilpasning – ikke opprør.» (Ødegård 2014:146).

Generasjonskløfta som forsvant – og mysteriet 1996–2012

De utviklingstrekkene som her er vist, peker med andre ord mot at generasjonskløfta har blitt betydelig mindre. Også kleskodene ser ut til å ha blitt mindre generasjonsbestemt. Det som utvetydig blei oppfatta som barne- og ungdomsklær er blitt mer ubestemmelig. Syttenårige gutter stiller nystrøkne, stramme, kortklippede og glattbarberte når de skal i fødselsdagsselskap, mens 63-åringer like gjerne kan gå i olabukse og joggesko. Mor og datter bytter klær, og brudekjolen skal på nytt være romantisk hvit!

En nærliggende tolking er at ungdomskulturenes glansperiode tilhørte en spesiell historisk epoke innafor det moderne, det vil si overgangen fra industri og jordbrukssamfunnet til utdanningssamfunnet, og at denne epoken nå er på hell.

Men fortsatt gjenstår spørsmålet; *hvordan kan det ha seg at disse endringene – slik de blant annet kommer til uttrykk i Ung i Oslo undersøkelsene – er blitt særlig registrerbare i tidsrommet fra 1996 til 2012?*

Som vi har antyda, må endringene som har skjedd i tidsrommet 1996-2012 sees som uttrykk for flere andre prosesser som har foregått over lengre tid og som av ulike årsaker ser ut til å ha løpt sammen – konvertert – i denne perioden. Vi skal ikke påstå at vi her kan påvise mer presist hvordan dette har foregått.

Her kunne det sjølsagt vært svært interessant å undersøke foreldrerolla, oppdragelsesstil og budskap i ulike kohorter. For å komme nærmere hvordan generasjonsrelasjonene har forandra seg underveis og hvordan dette har sammenheng med ulike deler av samfunnsutviklinga, kunne vi stille spørsmålet: Hvilke erfaringer og holdninger formidla foreldra til barna sine i de ulike tiåra som korresponderer med Ung i Oslo-undersøkelsene? Dette er store og spennende spørsmål for framtidig forskning, som vi per i dag ikke kan svare på.

Skal vi likevel trekke fram *ett* fenomen som i særlig grad har utvikla seg til å bli en nærmest fullstendig integrert del av ungdommers og voksnes dagligliv i dette tidsrommet, må det være *den nye digitale teknologien* i ulike varianter. *I tillegg til de øvrige elementene vi har diskutert som peker i retning av mer og bedre kontakt mellom generasjonene*, har den nye kommunikasjonsteknologien ytterligere forsterka foreldras mulighet for til enhver tid å kunne kontrollere hva barn og ungdom driver med via mobiltelefonen. Men den gir også bedre muligheter til mer spontane samtaler mellom dem, til å kunne spørre foreldra mer direkte til råds i vanskelige situasjoner, og til å utvikle ny, og mer emosjonell nærhet mellom generasjonene. Kanskje er det nettopp den nye teknologien som er den siste brikken som kompletterer det store bildet vi her har forsøkt å risse opp, og som gir svaret på hvorfor disse endringene er blitt fanga opp i tidsrommet mellom 1996 til 2012?

Her må vi også ta et forbehold om at noen av endringene og prosessene vi har nevnt kan variere stort i grad og intensitet i ulike deler av landet, og blant familier i andre livssituasjoner. I enkelte studier av ungdom i mer perifere områder i seinere tid, får de fortsatt beskjed om at de må gjøre noe annet enn å gå i sine foreldres fotspor (se for eksempel Nystad 2003). Liknende budskap gjelder trolig også flere skikt av familier med innvandrerbakgrunn.

Ikke desto mindre utgjør ungdomsperioden fremdeles en fase i livet med sine særskilte utfordringer og oppgaver. Wyn og White (1997) legger vekt på ungdomsbegrepet som prosess – som transformasjon fra barndom til voksenhet. Gradvis vokser de unge inn i samfunnet og tar opp i seg voksensamfunnets verdier, vurderinger, standarder for atferd og handlemåter. Samtidig skal hver enkelt ungdom gjøre seg sjølstendig, finne sitt ståsted og frigjøre seg fra foreldra. Sentralt i denne frigjøringa står utviklinga og konsolideringa av en egen personlig identitet. Hva står jeg for? Hva kan jeg stå inne for, og hvor går mine grenser? Jakten på mening og sammenhenger er ofte kombinert med stor rettferdighetssans og idealisme. Til behovet for å utforske hører samtidig utprøvende atferd, behov for å oppleve

mestring på nye områder og ikke minst tøying og overskridelse av grenser. I denne dobbeltheten mellom oppdragelse og frigjøring kan det lett oppstå spenninger.

Det er med andre ord *fortsatt god grunn til å mene at ungdomstida stadig er en spesielt sensitiv aldersfase* slik at holdninger, verdier, inntrykk og det sjølbildet som utvikles, festner seg og er særskilt bestandig. De meningene og holdningene som danner seg, har en tendens til å henge ved utover i livsløpet (Øia og Fauske 2010). Igjen er det formålstjenlig å bruke Roy Jacobsen som sannhetsvitne:

Ett er i hvert fall sikkert, at i løpet av barndommen dukker det opp et eller annet som er ditt, en mote, en musikkart, en type jenter, en interesse, en matrett som bare smeller rett inn i huet ditt på et bestemt tidspunkt – den mest skjebnesvangre våren i livet ditt -, og blir værende der til du dør. (Jacobsen 1991/2009: 286)

Slik kan ungdomsfasen og de verdiene og holdningene som er framtrepende, fortsatt tjene som et kulturelt spill inn i framtida.

Kanskje er funna som innleda artikkelen, et uttrykk for at familien i større grad nå blir oppfatta som et sted der ungdom blir akseptert som man er, og som en trygg øy hvor man kan få råd og støtte i en tilværelse prega av store krav, usikkerhet og perfektionshysteri?

I disse utviklingstrekk, hen mot *en ny voksenrolle, nye relasjoner mellom foreldre og barn, økende press fra sosialiseringsinstitusjonene, utfordringene knytta til teknologiske endringer, den økende kontakten mellom generasjonene som denne teknologien bringer med seg, og fraværet av nye, store og mobiliserende ungdomssubkulturer*, ligger også den mulige forklaringen til at ungdom skikker seg bedre og har et nærere forhold til foreldra. De bryr seg lite om foreldregenerasjonens eller besteforeldregenerasjonens ungdomsopprør. I stedet oppfører de seg mer konformt og er mer opptatt av individuell karriere.

Noter:

¹ Stor takk til artikkelredaktør Kristinn Hegna, og til TFU's to anonyme fagfeller for gode kommentarer underveis.

² Den fulle betegnelsen er «Birmingham Center for Contemporary Cultural Studies» (BCCCS).

³ Det finnes ei lang rekke publikasjoner fra disse undersøkelsene, som gjør det vanskelig å skulle velge ut enkeltutgitvelser. Vi oppfordrer i stedet leserne til å leite dem opp sjøl på grunnlag av undersøkelsenes navn og utfra hva som har særskilt interesse.

⁴ Tendensen til intimisering kan også problematiseres videre. For en interessant og nyansert diskusjon av amerikanske tenåringers håndtering av privatsfæren på nettet, se boyd (2014:54-76).

Litteratur

Andersson, M., Ch.M. Jacobsen, J.Rogstad og V. Vestel. (2012) *Kritiske hendelser – nye stemmer. Politisk engasjement og transnasjonal orientering i det nye Norge*. Universitetsforlaget. Oslo.

Basu D. & S.L. Lemelle (2006) *The vinyl ain't the final. Hip hop and the globalization of black popular culture*. London: Pluto Press.

Bauman, Z. (2007) *Liquid times. Living in an age of uncertainty*. Polity Press. Cambridge.

Bauman, Z. (2001): *The Individualized Society*. Cambridge: Polity Press.

Beck, U. (1992): *Risk Society*. London: Sage Publications.

Becker, E. (1973) *The denial of death*. The Free Press. London.

boyd, d. (2014) *It's complicated. The social lives of networked teens*. Yale University Press. Cornwall.

Bronfenbrenner, U. (1973): *Barn i to verdener*. Oslo: Gyldendal.

Buckingham, D. (2014). Selling Youth: The Paradoxical Empowerment of the Young Consumer. I Buckingham, D, S. Bragg and M. J. Kehily (eds.) 2014 *Youth Cultures in the Age of Global Media*. Palgrave MacMillan. New York.

Buckingham, D. og M. J. Kehily (2014) Introduction. I Buckingham, D., S. Bragg and M. J. Kehily (eds.) 2014 *Youth Cultures in the Age of Global Media*. Palgrave MacMillan. New York.

- Bye, E. K. (2012) Bruk av alkohol og cannabis blant ungdom 1995-2011. i *Tidsskrift for Ungdomsforskning* 12 (2) 89-101.
- Campbell, S.W. og Park, Y.J. (2008): Social implications of mobile telephony: The rise of Personal Communication society. *Sociology Compass* 2(2) 371-384.
- Chang, J. (2007) *Can't stop Won't stop. The history of the hip-hop generation*. Ebury Press. Reading.
- Cooley, Ch. H. (2009/1922) *Human nature and the social order*. Transaction Publishers. London.
- Coleman, J. (1961): *The Adolescent Society*. New York: The Free Press.
- Dalen, E. (2010): *Slik er ungdommen! Målgruppeanalyser basert på Norsk Monitor 2009/2010*. Synovate.
- Ericsson, K. og G. Larsen. (2000): *Skolebarn og skoleforeldre. Om forholdet mellom hjem og skole*. Oslo: Pax.
- Frønes, I. (1994): *De likeverdige. Om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Frønes, I. (1989): *Den norske barndommen*. Oslo: Cappelen.
- Fyhri, A. og Hjorthol, R. (2006): *Barns fysiske bomiljø, aktiviteter og daglige reiser*. Transportøkonomisk institutt 2008.
- Førland, T. E og T. Rogg Korsvik (2006): 1968. *Opprør og motkultur på norsk*. Pax Forlag. Oslo.
- Giddens, A. (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1990/1997): *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Griffin, Ch. (2014) 'What time Is Now?': Researching Youth and Culture beyond the 'Birmingham School' i Buckingham, D., S. Bragg and M. J. Kehily (eds.) 2014 *Youth Cultures in the Age of Global Media*. Palgrave MacMillan. New York.
- Hall, S. and T. Jefferson(red.) (1976) *Resistance through rituals: Youth subcultures in post war Britain*. London. Hutchinson.
- Hauge, R. (2009): *Rus og rusmidler gjennom tidene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hegna, K., G. Ødegaard og Å. Strandbu (2013) Unges liv og levekår. En «sykt» seriøs ungdomsgenerasjon? I *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* nr. 50, s.374-377.
- Holen, Ø. (2004) *Hip hop hoder. Fra Beat Street til bygde rap. 1984-2004*. Spartacus. Oslo.

- Høigård, C. (2002) *Gategallerier*. Pax Forlag. Oslo.
- Jacobsen, R. (1991/2009): *Seierherrene*. Cappelen Damm. Oslo.
- Kvalvåg, R. 2011 *Det ellefte budet. Religion og rock'n' roll*. Unipub Forlag. Oslo.
- Lorentzen, H. (2000): *Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi. Serie: Makt og demokratiutredninger*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Mead, G.H. (1974/1938): *Mind, Self, & Society from the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mead, M. (1970): *Culture and Commitment: A Study of the Generation Gap*. New York: Basic Books.
- Michelet, E. (1981): *En annen historie*. Oslo: Cappelen.
- Moynihan, M. og Søderlind, D. (1998) *Lords of chaos. The bloody rise of the satanic metal underground*. Feral House. Venice California.
- Muggleton, D. (2005) From classlessness to subculture: a genealogy of post-war British youth cultural analysis. I *YOUNG – Nordic Journal of Youth Research*. Vol 13 (2) 205-219.
- Myhre, J.E. (1994): *Barndom I storbyen. Oppvekst i Oslo i velferdsstatens epoke*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Nordahl, T. (2009): Barnets rett til utdanning og realiteter i norsk skole. I Hjermann, R. og Haanes, K. (2009): *Barn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nystad, I. M. K.(2003) *Mannen mellom myte og modernitet*. Vett og viten.
- Parsons, T. (1965): «Young in the Context of American Society.» I: Erikson, E.H.: *The Challenge of Youth*. Garden City N.Y.: Doubleday.
- Piaget, J. (1973): Barnets psykiske utvikling. De grunnleggende begreper og teorier i *Piagets psykologi*. Oslo.
- Rem, H. (2010) *Innfødte skrik. Norsk Svartmetall*. Oslo: Schibsted forlag.
- Reynolds, S. (1998) *Generation ecstasy. Into the world of techno and rave culture*. Little, Brown and Company. London.
- Rye, J. F.(2013) Mead, Berger og Luckman og “de signifikante andre”. *Sosiologisk Tidsskrift* vol 21 (2).
- Sennett, R. (1992/1977) *The Fall of Public Man*. W.W. Norton & Company. London.
- Telhaug, A.O. (1992): «Den moderne barndommen som utvidet institusjonalisering.» I: Telhaug, A.O. og Aasen, P.: *Takten, takten, pass på takten. Studier i den offentlige oppdragelsens historie*. Oslo: Ad notam Gyldendal.

- Telste, K. (2004) Frognerbanden i mediernes søkelys. *Tidsskrift for Ungdomsforskning* nr. 4 (1), 3-26.
- UNGDATA. *Nasjonale resultater 2010-2012*. 2013 NOVA rapport 10/13.
- Vestel, V. (2014) «De som er kasta ut av det normale» – om sjølskading og sjølterapi i et emo/alternativ miljø i «Torsdal», Norge. I *Tidsskrift for Ungdomsforskning* Årgang 14. Nr. 1-2014.
- Vestel, V. (2012) Bokanmeldelse. Håvard Rem: Innfødte skrik. Norsk svartmetall. Oslo: Schibstedt forlag 2010. I *Tidsskrift for Ungdomsforskning*. Årgang 12, nr. 1-2012.
- Vestel, V. (2008) Musikk, identitet og kjønn i et flerkulturelt ungdomsmiljø på “Rudenga”, Oslo øst. I Anne Lorentzen og Astrid Kvalbein (red). *Musikk og kjønn – i utakt?* Norsk Kulturråd. Bergen.
- Vestel, V. (1999) Breakdance, red eyed penguins, Vikings, Grunge and straight rock’n’roll: The construction of place in musical discourse in Rudenga, East side Oslo. *YOUNG Nordic Journal of Youth research*. Vol. 7.(2).: 4-24.
- Vestel, V., A. Bakken, G. Moshuus og T. Øia (1997) *Ungdomskulturer og narkotikabruk*. NOVA Temahefte no 1.
- Walser, R. (1993) *Running with the devil*. Wesleyan University Press. Hannover.
- Wyn, J. og White, R. (1997): *Rethinking Youth*. London: Sage.
- Ziehe, Th. og H. Stubenrauch (1983): *Ny ungdom og usædvanlige læreprosesser*. København: Politisk revy.
- Ødegård, G. (2014) Nye tall om ungdom. Små partier – store endringer. Medlemskap i ungdomspartiene i Norge 1998-2011. *Tidsskrift for Ungdomsforskning* Årgang 14. Nr. 1-2014.
- Øia, T. og Fauske, H. (2010): *Oppvekst i Norge*. Abstrakt forlag Oslo.
- Øia, T. (2013): *Ungdom, Rus og marginalisering*. Cappelen Damm forlag, Oslo.
- Øia, T. (2012): *Oslo Nøkkeltall 2012*. NOVA notat 7/12. Oslo.
- Øia, T. (2007): *Ung i Oslo. Levekår og sosiale forskjeller*. NOVA rapport 6/07. Oslo.

Summary

The generation gap that disappeared

The article's point of departure is a series of empirical findings from the large Young in Oslo surveys (1996,2006,2012) that indicate that young people in Norway have become less rebellious and oppositional and that the generation gap has become considerably smaller. What lies behind such a development? The authors direct the attention towards some historical processes behind the emergence of the modern youth cultures and the generation gap as we have known it from the post-war area and further on. This generation gap is then confronted with new empirical indications of changes in young people's perceptions of their "significant others", where parents and close family have got a renewed confidence and meaning. We argue that a new and more elastic role for the grown up has developed. In line with this picture we claim that the institutions for socialization have increased their influence upon the processes of growing up, and that the possibilities for control and contact between the generations are also strengthened by the new, digital technology. As the transnational music based youth subcultures traditionally have been considered the spearheads in the opposition and "strangeness" in the relations between the generations, we consider the three most actual among these to judge whether we also here find tendencies for these subcultural expressions to become more "edible" and less oppositional. We then conclude that the image of youth as rebellious and in conflict with the older generation in today's Norway seems to have to let go for an image which implies a new, more "positive" and dialogical relation between youth and the grown up generation.